VIII. SENAMIESČIAI

Dainius Balčiūnas, Aleksandras Vaškelis

Kauno senamiesčio sklypo T. Daugirdo g. Nr. 1-3 archeologiniai tyrimai 1993 metais

1993 m. tęsiami darbai Kauno senamiesčio 6-to kvartalo R dalyje prie T. Daugirdo gatvės. Tyrinėta sklypo ŠR dalis, Š besiribojanti su vienintele išlikusia užstatyta pastatais kvartalo kampine posesija. Tirtas 640 kv. m plotas. Istoriko J. Okso žiniomis, į P nuo kampinės posesijos XVI-XVII a. buvo Kauno miesto kalėjimo posesija. Nuo stovėjusio kalėjimo ir kilo senasis T. Daugirdo gatvės pavadinimas. XVI-XVII a. magistrato aktuose ji vadinama Kalėjimo gatve, o XVIII a. - buvusio arba senojo Kalėjimo gatve.

Kalėjimo posesija žvalgybinėmis perkasomis ir nedideliais plotais tyrinėta 1980 m. ir 1987 m. Prieš pradedant tyrimus, šioje sklypo dalyje buvo medžiais apaugusi dykvietė, stovėjo gretimų namų gyventojų mediniai sandėliukai.

Nuėmus viršutinį supiltinį-niveliacinį 70-80 cm storio XIX-XX a. žemės sluoksnį ir 20-30 cm storio XVII-XVIII a. griuvenų sluoksnį, atidengti buvusių kiemų grindiniai ir mūrinių pastatų pamatų paviršiai. Išryškėjo senosios posesijos planas. Posesijos plotis - 22,6m, ilgis - 39,4 m. Nuo gretimos Š posesijos (T. Daugirdo g. Nr. 5) ją ribojo mūrinė tvora. P riba sutapo su trečioje posesijoje stovėjusių pastatų sienomis. Kalėjimo pastatais buvo užstatyta posesijos PR dalis - 1/4 jos ploto. Istoriko J. Okso žiniomis, likusi posesijos dalis XVI a. gale - XVII a. buvo

nuomuojama miestiečiams. Tai patvirtino ir archeologiniai tyrimai.

Į kalėjimo statinių kompleksą patenkama per siaurą 1,5-1,7 m pločio įvažiavimą prie P posesijos ribos. Jis išgrįstas lauko akmenų grindiniu su išliginiu vandens nutekėjimo lataku viduryje. Pagrindinis kalėjimo pastatas su rūsiu stovėjo prie gatvės raudonosios linijos. Jo plotis palei gatvę - 8,6 m, ilgis - 9,1 m. Rūsyje atkastos tarpusavyje nesusisiekiančios patalpos. P patalpa - 7,1 m ilgio ir 4,2 m pločio. Ji perdengta cilindriniu skliautu. Vieninteliš įėjimas į rūsį - siaura laiptinė, įrengta V sienoje. Patalpoje nebuvo švieslangių, išskyrus siaurą ventiliacijos kanalą P sienoje.

Po rūsio pastatymo, grindys nebuvo įrengtos. Virš įžemio ilgainiui susidarė 35-40 cm storio juodos žemės sluoksnis. Jame gausu sunykusios organikos, gyvulių kaulų. Preparuojant sluoksnį surinkta XVI-XVII a. datuotinų puodų šukių. Š ir P patalpos sienose išliko 6 įmūrytos grandys su antrankiais ir antkakle kaliniams prirakinti. Mūre išliko dar 4 tokių nulaužtų grandžių pėdsakai.

Kalėjimo Š rūsio patalpa buvo 2,16 m pločio ir 7 m ilgio. Ji buvo dengta plokščių sijiniu perdengimu. Vietoje grindų -juodžemis virš įžemio. Patalpos sienos lygios, be angų ar švieslangių, tik V siaura anga su laiptais iš pirmo aukšto. Abi kalėjimo rūsio patalpos XVII a. antroje pusėje užpiltos griuvenomis ir šiukšlėmis.

Į V nuo kalėjimo pastato sienos buvo 4x7 m dydžio uždaras kiemelis. Nuo grįsto įvažiavimo jį ribojo mūrinė tvora. V pusėje kiemelį ribojo mūrinio pastato su rūsiu siena. Pastatas kvadratinis, 5,3x5,3 m dydžio. Jo sienų storis - 85-95 cm. Sienos mūrytos iš didelių akmenų, eiles išlyginant plytų mūro juostomis. Viduje atkasta 3,6x3,7 m dydžio rūsio patalpa. Ji visiškai uždara, nėra jokių angų, švieslangių, netgi laiptinės. Patalpa perdengta cilindriniu skliautu. Į rūsį buvo patenkama iš pirmojo aukšto, per angą

perdangoje. Labai tikėtina, kad virš šio rūsio stovėjo Kauno kalėjimo bokštas, minimas 1613 m. Seimo Konstitucijos akte.

Uždarame kiemelyje ir buvusio įvažiavimo vietoje, žemiau grindinių lygio, išliko nesuardytas XV-XVII a. natūraliai susiklostęs kultūrinis sluoksnis. Jo storis - 1,5-1,6 m.

Š kalėjimo posesijos dalis (3/4 viso ploto) XV a. pabaigoje - XVII a. pirmoje pusėje buvo gyvenama. Nuėmus supiltinius žemės ir griuvenų sluoksnius, atidengtas kiemo grindinys ir pastatų pamatų liekanos. 6-7 m pločio kiemas buvo išgrįstas lauko akmenų grindiniu. Š kiemo pusėje pastatų nebuvo. Grindinys ribojasi su mūrinės posesijos tvoros pamatais. Pastatai statyti vienoje eilėje galais į T. Daugirdo gatvę. Jie šonais glaudžiasi prie buvusio kalėjimo pastatų. Prie gatvės atkastos 12,5 m ilgio ir 6,5 m pločio medinio pastato be rūsio liekanos. Pamatai kloti iš didelių lauko riedulių. Vidaus erdvė suskirstyta į dvi patalpas. R, prie gatvės esanti, patalpa išklota 19,5x19,5x5 cm dydžio keramikinėmis plytelėmis, o V - statybiniėm plytom.

Į V nuo medinio pastato pastatytas mūrinis 8x8 dydžio pastatas. Jo rūsyje atkasta 5,7x4,9 m dydžio patalpa ir laiptinė iš kiemo R gale. Rūsio ir laiptinės sienose atidengta daug interjero architektūrinių detalių: įvairaus dydžio nišų, šviesiangių, durų angų. Pirmame statybos etape rūsys buvo perdengtas plokščia sijine perdanga, vėlesnės rekonstrukcijos metu ji pakeista mūriniu cilindriniu skliautu. Į rūsį vedė dvi laiptinės - viena iš kiemo, o kita, įrengta R sienoje, jungė pastato pirmąjį, o gal ir antrąjį aukštą su rūsiu. Pastatas statytas XVI a. pabaigoje, o nugriautas ir užverstas griuvenomis XVII a. antroje pusėje. Valant rūsį surinkta XVII a. būdingos keramikos fragmentų.

Toliau į V nuo rūsio stovėjo medinis ūkinis pastatas. Buvusiame jo plote prie V rūsio sienos ir išmūrytos ugniasienės atidengta

keletas beveik suardytų neaiškios paskirties krosnių fragmentų. V ploto dalyje buvo pastatyta didelė mūrinė 3,2x5,7 m dydžio pusiau įleista į žemę krosnis. Prie Š jos sienos pristatyta 1,8x2 m dydžio laiptinė nusileisti iš kiemo prie pakūros. Pertvarine sienele viduje krosnis perskirta į dvi patalpas: Š - tambūras ir malkinė, P- skirta ugnies kūrenimui. Krosnies pakūroje iš plytų išmūrytos keturios arkutės, kurios užkrautos lauko akmenų sluoksniu. Visas statinys perdengtas cilindriniu skliautu, kuris iškildavo virš buvusio paviršiaus. Greičiausiai krosnis naudota javams džiovinti.

Žemiau XVII a. kiemo grindinių ir pastatų bei rūsio grindų išliko nesuardytas ankstesniais amžiais susiklostęs kultūrinių sluoksnių klodas. Sezono metu iškastose perkasose jo storis buvo 1,5-2,1 m. Pradėjęs fromuotis XV a. pradžioje sluoksnis intensyviausiai klostėsi XVI a. antroje pusėje.

Dangira Baliliūnaitė

Archeologiniai tyrimai Kaune, Karaliaus dvaro g. Nr. 6 kieme

1993 m. vyko archeologiniai tyrimai Kaune, Karaliaus dvaro g. Nr. 6 kieme. Buvo iškasta 10 perkasų, ištirtas 54 kv. m plotas. 1985 m. Raguvos g., šalia tiriamojo ploto, tiestos šiluminės trasos ir dujotiekio vietoje buvo atlikta archeologinė priežiūra.

Tiriamasis plotas yra Kauno senamiesčio 43 kv. Š dalyje, ribojamoje XV-XVI a. susiklosčiusių Karaliaus dvaro ir Raguvos gatvių.

Istoriniuose šaltiniuose šios vietos užstatymas minimas nuo 1602 m., kai Petras Buraiska čia stovėjusį namą testamentu pali-